

person, tolerance and fairness from a pedagogical perspective. A modest, relaxed and natural composure and discretion are vital during communication; in contrast, a conceited and pathetic style hinders natural talks and exchange of information in a free communication atmosphere.

Communication culture is a necessary component of a teacher's professional competence, which is not only achieved through a mastery of theoretical knowledge about communication forms, means and ways but it is also acquired in the process of their continuous improvement in practice and reflection on one's professional activity.

Keywords: *Communication, verbal and non-verbal communication means, rapport, reflection, empathy, mirroring, social-perceptive abilities, expression means of mimic and pantomime.*

References:

1. Navasardyan A., Empathy. The important Communicative Component (Diplomatic and psychological analysis)., Kantekh. Scientific works. – Yer.: Asogik publishing house, 2015. - N1. - Pp. 171-179.
2. Andreeva I. N., The ABC of Emotional Intelligence. - Saint Petersburg: BHV-Petersburg, 2012. -288 s.
3. Rapport (Rapport). Psychoanalytic Terms and Concepts. Dictionary. Ed. Borness E. Moore and Bernard D. Fain. - M.: Independent firm "Class", 2000. / / El. source /<http://vocabulary.ru/termin/rapport.html> /16.12.2019.
4. Ekman P., Psychology of Lies. - Peter СІІ6 SPb, 2010. -304 p.

Материал был представлен и отправлен на рецензию: 30.03.2020

Принято к публикации: 04.05.2020

Рецензент: канд.пед. наук, доцент Анна Алексанян

The material was submitted and sent to review: 30.03.2020

Was accepted for publication: 04.05.2020

Reviewer: Assoc. Prof., Ph.D. Anna Aleksanyan

ԳՐՔԱԲՈՒԺՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԵՎ ԱՇԱԿԵՐՏԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՓՈԽԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Հայրապետյան Լուսինե

Երևանի պետական համալսարան,

Հայաստան

Համառոտ ներածական: Հոդվածում գրքաբուժության (գործածական են նաև եզրույթի՝ «բիբլիոթերապիա», «ընթերցողական թերապիա», «գրքային թերապիա» ձևերը) հնարավորությունները դիտարկվել են որպես ուսուցման գործընթացին մասնակից սուբյեկտների՝ ուսուցչի և աշակերտի համատեղ գործու-

նեության նոր ձևաչափեր, որոնցում բացահայտվում են գրքին վերագրող երկրորդային գործառույթները (առողջապահականություն, հուզական, սոցիալական ինտելեկտի ձևավորում, մոտիվացիաների առաջացում և այլն) հիմնական գործառույթների (գիտելիքի փոխանցում, համամարդկային, մշակութային ժառանգության յուրացում և այլն) կողքին: Հաճախ հիմնականների վրա շեշտվելով՝ մանկավարժական գործընթացում չեն օգտագործվում կամ անտեսվում են երկրորդային գործառույթները, որոնք ամբողջական մեկնաբանություն են ստացել արվեստի մանկավարժության արտտեխնոլոգիաներից մեկում՝ բիբլիոթեքապլիայում: Այնինչ, ուսուցչի և աշակերտի մանկավարժական փոխգործակցության ստեղծագործականությունը խթանող կարևորագույն միջոցը՝ գիրքը, կարող է անհրաժեշտ մանկավարժական ներգործությունների ատաղձ ձևավորել՝ նպաստելով սովորողի առողջապահականությանը, հուզական լիցքաթափմանը, վարքի նոր մոդելների ուսումնասիրմանը և այլն, եթե ամբողջական են դիտարկվում դրա ընձեռած հնարավորությունները:

Հոդվածում վերլուծվել են նաև գրքաբուժության կազմակերպման առանձնահատկությունները: Այն օգտակար կլինի ուսուցիչների համար՝ ինքնակրթվելու, մասնագիտական հմտությունները զարգացնելու տեսանկյունից, ինչպես նաև սովորողների համար՝ հաղորդակցման, վարքի շտկման կարիքի և այլ դեպքերում:

Արվեստի մանկավարժության այս հետաքրքիր արտտեխնոլոգիան կօգնի ուսուցչին ուսուցման գործընթացում առավել ընդգրկված դարձնել սովորողին, գրքի դերը նրա համար կարևորել ոչ միայն որպես գիտելիքի աղբյուրի, այլև որպես հոգևոր, մտավոր տարածքի ընդլայնման և առողջության պահպանման միջոցի տեսանկյունից:

Հիմնախնդրին առնչվող հետազոտությունների ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ գրքի ազդեցիկ ուժի մասին մարդիկ ծանոթ են եղել հնուց ի վեր: Դրան գիտական հիմնավորումներ են տրվել միան 20-րդ դարի առաջին կեսերից սկսած, երբ գրքի թողած ազդեցություններն ուսումնասիրվել են հոգեբանության, մանկավարժության, բժշկության մեջ: Գրքաթերապիան մեր օրերում բուռն զարգացում է ապրում նաև մանկավարժության մեջ: Խնդրի ուսումնասիրությամբ զբաղվել են Ա. Օսիպովան, Ի. Բորեցկան, Յու. Դրեշերը և ուրիշներ:

Հոդվածի շրջանակներում իրականացվող հետազոտության նպատակն է վեր հանել և վերլուծել գրքաթերապիայի դերը ուսուցչի ու սովորողի մանկավարժական փոխգործակցության պայմաններում:

Հետազոտության նորույթը: Ուսումնասիրվել և վերլուծվել է գրքաթերապիայի նշանակությունը ուսուցչի ու աշակերտի համատեղ գործունեության պայմաններում:

Բանալի բառեր - *Բիբլիոթերապիա, հերմենևտիկա, ինքնաուսումնասիրում, կոգնիտիվ ընթերցանություն, ռեգեյտիվ էսթետիկա, ուսուցման գործընթաց, մանկավարժական գործընթաց, հաղորդակցում:*

Հիմնական նյութի շարադրանքը: Գիրքը ճանաչողության զարգացման կարևոր միջոց է, որի շնորհիվ երեխան կանգնում է ինքնակերտման բարդ ու դժվարին ճանապարհին՝ կոգնիտիվ (ճանաչողական) ընթերցանության միջոցով մտնելով իմացական բարդ գործընթացների մեջ, ձևավորելով աշխարհայացք, ձեռք բերելով գիտակցականության ակտիվություն, վերացարկված մտածողություն, վերլուծական միտք:

Մեր օրերում, երբ գիրքը ներկայանում է բազմաձևաչափ՝ տպագիր, էլեկտրոնային, աուդիո տարբերակներով, երբ համացանցի շնորհիվ տեղեկատվության հասանելիությունը ապահովված է, խնդիր է դարձել հախուռն տեղեկատվության տեսակավորումը, դրանց միջից կարևորը անկարևորից զանազանելը: Այդ հարցում մեծ դերակատարություն ունեն թե՛ տպագրված, թե՛ էլեկտրոնային գրքերը, որոնք խոսքային տարբեր միջոցներով՝ գրավոր (տպագրված գրքեր), բանավոր (աուդիոգրքեր), փորձում են արթնացնել երեխայի զգայությունների համակարգը և նպաստել երևակայության խթանման միջոցով ստեղծագործականության, մտքի թռիչքի, ինքնաուսումնասիրման նոր ուղիների հայտնաբերմանը: Գիրքն այսօր ունի ոչ միայն մշակութային արժեքավոր «բեռ» սերնդեսերունդ փոխադրողի, մշակութային ժառանգությունը ապահով փոխանցողի ավանդական առաքելություն, այլև դիտարկվում է որպես ներհայեցողական գործընթացների, ներքին փոփոխությունների, մտային, գաղափարական վերակառուցումների «շինանյութ»:

Հատկապես ուսուցման գործընթացում գրքի դերակատարությունը կարծես թե միակողմանի է մեկնաբանված, քանի որ հաճախ երեխան սահմանափակվում է զուտ գրականության դասի ընթացքում գրողի և գրքի մասին կցկտուր տեղեկատվության յուրացմամբ, ծրագրային պարտադրված գրքերի հետ աշխատելու մշակույթ չունենալու պատճառով բավարարվում տարընթերցումներով: Երբեմն ուսուցչի կողմից երեխայի համար սահմանած ոչ ճիշտ նպատակով երեխան շեղվում է, նույնիսկ չի հասցնում նկատել, որ դրանցում կան իրեն հուզող հարցերի անհրաժեշտ պատասխանները, որ գիրք մուտք է գործել իր

կյանք՝ որպես մի յուրահատուկ «խորհրդատու» և երկխոսության հրավեր է անում իրեն: Ընթերցանության գործընթացը մտածված քայլաշարերի հաջորդականությունն է, որը եթե ճիշտ է կազմակերպված, գրքի ազդեցությունը երեխայի առողջական, իմացական, հուզականային ոլորտների վրա կարող է այնքան մեծ լինել, որ նրա տարիքին բնորոշ քառտիկ ակտիվությունը վերափոխվի նպատակային գործունեության, իմաստավորված դրդապատճառների ի հայտ գալուն, արդյունքում նաև նպատակների ձևավորմանը:

Այսպիսով՝ ցանկացած տարիքում, առավել ևս դեռահասության, գիրքը ոչ միայն երեխայի՝ աշխարհի հետ հարաբերվելու ինքնատիպ միջոց է, այլև այն հասկանալու ուղի, նաև սեփական ներաշխարհը կառուցող, կարգավորող, իմաստավորված շարժառիթներ ծնող գործոն:

«Բիբլիոթերապիա» բառացի նշանակում է «բուժում գրքով» (հուն. *Biblion* – գիրք, *therapeia* – բուժում), որի հայերեն համարժեքը կարելի է արտահայտել «ընթերցողական թերապիա» կամ «գրքաբուժություն» եզրույթով: Այս արտոտեխնոլոգիայի մեջ գրքին միավորված «բուժում» եզրույթն ընդլայնում է գրքի գործառույթների համակարգը՝ նրան վերագրելով նաև ախտորոշման, շտկման, վերականգնման, կարգավորման գործառույթներ: Գրքաբուժությունը, այսպիսով, հնարավորություն է տալիս ընթերցողի մոտ ձևավորելու ինքնակարգավորման մեխանիզմներ, անհաջողությունները հաջողություններով փոխարինելու կամք, կարողալու միջոցով հոգեկան լարվածությունը լիցքացթափելու մշակույթ, տարիքային ճգնաժամի սթրեսային անցումները հաղթահարելու վճռականություն, ինչպես նաև՝ զարգանալու, գրական-գեղարվեստական մտածողություն, գրական ճաշակ ձևավորելու հնարավորություն:

Գրքի ազդեցիկ ուժի մասին հայտնի էր մարդկությանը դեռևս վաղնջական ժամանակներից:

Դեռևս Հին Եգիպտոսում փարավոնների համար առանձնահատուկ նշանակություն ունեցող վայրը եղել է գրադարանը, որի վրա Ռամզես Երկրորդը (մ.թ.ա. 1300 թ.) գրել էր. «Հոգու դեղատուն» հատուկ կարևորելով գրքի՝ հոգին խաղաղեցնող, լուսավորող դերը [6, 271]:

Հայտնի են ծիսական տեքստերի, աղոթքների բուժական ազդեցության բազմաթիվ դեպքեր, որոնց ֆենոմենը, խոսքի և մտքի միաձուլման, ներշնչանքի օգնությամբ մարդուն զորակցելու, սեփական ուժերի հանդեպ հավատ ու վստահություն ներշնչելուց զատ, նաև ռեցեպտիվ երևույթ է: Օրինակ՝ երբեմն մտքում կարդալուց ավելի ազդու լինում է ձայնը հնչեցնելով, լսելով կարդալը: Բառի մեջ առձայնություններով և բաղաձայնություններով ձայնային ալիքի ներդաշ-

նակ տատանումներ առաջացնելու միջոցով ազդակներ տալով ուղեղին՝ վեր-
բալ խոսքը նպաստում է նյարդային համակարգի աշխատանքի բարելավմանը:
Այդ ընթացքում ձայնը վերածվում է յուրահատուկ ներգործման գործիքի, որի
հնչյունները, ֆիզիկական երևույթից, ականջի միջով ներթափանցելով ներս, վե-
րածվում են զգայության, դառնում են հոգեկան երևույթ: Դրա համար հաճախ
առաջադրվել են աղոթքները կարդալ բարձրաձայն, այլ ոչ թե «աչքերով»:

Հայոց պատմության մեջ բազմաթիվ են նաև հիշատակությունները օգնող,
գորացնող, բժշկող մեր ձեռագիր մատյանների մասին: Դարեր շարունակ ու
մինչ օրս այդպիսի հրաշագործ անդրանցականության խորհրդով է հայտնի
Գ. Նարեկացու «Մատյան ողբերգության» գիրքը, որն այսօր էլ համարվում է
հզոր բիրլիոթերապևտիկ բուժամիջոց: «Նարեկը կարողանում է ճշմարիտ խոս-
քը հասցնել ցանկացած մարդու՝ անկախ կրթությունից, քանի որ այն ուղղված է
հոգուն, իսկ հոգին, փաստորեն, չունի ազգություն: ...Մարդը պետք է հավատա
խոսքի բուժմանը»,– կարծում է նարեկաբույժ Ա. Ներսիսյանը [9]: Դեռևս Արիս-
տոտելի ժամանակներից գրական ստեղծագործությունները համարվում էին
ներաշխարհի մաքրման «լվացարաններ», որից ընթերցողը «կատարսիս» էր
ապրում, զղջման, ամսուսանքի առաջացրած զգացողությունների ուժով փոփո-
խությունների ենթարկում իր ներաշխարհի կառուցվածքը, մոտեցումները:
Գրքաթերապիան գործ ունի մարդկային մտքի և վարքի բարդ կառուցվածքների
հետ: Գրականության հանդեպ սիրո զարգացման, գրականությունը՝ որպես ան-
ձի սոցիալական զարգացման միջնորդի դիտարկման, ինչպես նաև ներքին մե-
կուսացվածությունը հաղթահարելու, զարգացման և աճի նոր մակարդակ
գրանցելու հնարավորությունների բացահայտմանն է ուղղված գրքային թերա-
պիան:

Մեր օրերում գրքաթերապիան՝ որպես առողջապահական հզոր միջնորդ,
օգտագործվում է մանկավարժական, հոգեբանական, բժշկական կիրառություն-
ներում՝ ելնելով առաջադիր նպատակի թելադրած ուղղվածությունից:

Մանկավարժական գործընթացում գրքաթերապիայի կիրառման հիմնա-
կան նպատակը բուժական, շտկողական, վերականգնողական գործառույթների
միջոցով ուսուցանողի և սովորողի միջև հովիտիկ առողջության ամրացմանն
ուղղված փոխգործակցության նոր ձևի կարևորումն ու ներդրումն է:

Նկատենք, որ ուսումը՝ որպես առաջնային գործունեության ձև, գրքից ան-
մասն լինել չի կարող: Կյանքի, երեխայի և նրա դեռևս ձևավորվող սոցիալական
փորձի միջև գիրքը ստեղծում է կապեր, որոնցում փոխսովորության է ենթարկվում
ստեղեկատվությունը երեխայի արդեն իմացածի և նորի միջև: Այսպիսով՝ սովո-

րողը, որը հաճախ իրեն հուզող, անհանգստացնող, ճնշող հարցերի պատասխանները միայնակ է փնտրում, ոգևորություն, մխիթարություն, աջակցություն կարող է գտնել գրքի օգնությամբ:

Փորձենք հասկանալ, թե ինչպես է կազմակերպվում գրքաբուժությունը, և ինչով է այն տարբերվում սովորական ընթերցանությունից: Գրքի ընթերցանությունը թերապևտիկ պրոցեդուրայի է վերածվում, երբ հատուկ կազմակերպված, համակարգված ընթացակարգով ուղղորդված է լինում շվմանը, կարգավորմանը, որևէ խնդրի վերացմանը: Ուստի դիտարկենք գրքաբուժության կազմակերպման փուլերը:

Գրքաթերապիայով զբաղվելու համար ուսուցչից պահանջվում է կազմել մի քանի ժանրեր ընդգրկող գրքերի ցանկեր, որոնցում ներառված յուրաքանչյուր գրքի համար կլինի հակիրճ ծանոթություն: Աշակերտի հետ նախնական զրույցի ժամանակ պետք է պարզել նրա հետաքրքրություններն ու նախընտրությունները, բացահայտել, թե ինչն է իրեն հուզում, զայրացնում, հանգստացնում և այլն: Զրույցը ուսուցչին հնարավորություն կտա ընտրելու երեխայի տարիքային առանձնահատկությանը համապատասխան, հետաքրքրություններից բխող, ախտորոշած խնդիրը ներառող գրքեր: Ի դեպ, կարելի է նաև թեստավորման միջոցով տեղեկատվություն հավաքել սովորողի նախընտրությունների մասին: Օրինակ, եթե դեռահասի հետ է նախատեսվում թեստ անցկացնել, ապա դրանում կարելի է ներառել 5-7 այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ «Անվանե՛ք ձեր սիրած հինգ գրքերը», «Ո՞ր գրքերն են Ձեր կյանքում ամենավառ տպավորությունը թողել, ինչո՞ւ», «Թվարկե՛ք 5 գիրք, որոնք մեծ ազդեցություն են ունեցել Ձեզ վրա», «Ձեր կարծիքով ո՞ր հեղինակներն են առավել հոգեհարազատ Ձեզ», «Ո՞ր գրքերի հերոսներն են առավել նման Ձեզ» և այլն: Այնուհետև հարկավոր է կազմել ցուցակ՝ համապատասխանեցնելով սովորողից ստացված հարցման տվյալներին: Ստացվում է «գրքային կոկտեյլ», որը պետք է ընդգրկի հիմնախնդրի լուծման տարբեր ուղիներ: Ցուցակները կազմելիս պետք է հաշվի առնել մի շարք գործոններ.

1. Գրքերը պետք է լինեն սովորողի տարիքային առանձնահատկության, գիրք կարդալու պատրաստվածության աստիճանին համապատասխան, մատչելի և ոչ ծավալուն (մինչև 100 էջ):

2. Գրքի հերոսը պետք է «հասկանա» սովորողի ունեցած խնդիրը և ցույց տա դրա հաղթահարման իր ձևը: Երբեմն կարող են օգտակար լինել նաև հակառակ իրավիճակներ ներկայացնող գրքեր ևս, որոնք փոխում են խնդրին նայելու տեսանկյունը, ուրիշ կողմից մեկնաբանում կատարվածը:

3.Սովորողը պետք է գրքում գտնի իր կյանքում տեղի ունեցողի և գրքում եղած իրավիճակների միջև նմանություններ:

Տարբեր հեղինակներից ստացած տպավորությունները, դրանց ուժգնության և ազդեցության աստիճանը, մի քանի գրքերում նույն իրավիճակին տված տարբեր հերոսների լուծումների միջև կապեր տեսնելն ու նախընտրելի ձևի որոշակիացումը նպաստում են սովորողի մոտ խնդիրների լուծման կարողության, դիմակայելու, տոկունության, գրքերի հետ մտերմության և հոգևոր կապի զարգացմանը: Գրքի հետ աշխատանքն առաջացնում է բարձր մտավոր լարվածություն, որը, բացի խնդիրների վերհանման, շտկման գործառույթներից, գրքաթերապիան դարձնում է նաև հանգիստ ստանալու, հաճույք և բավականություն ապրելու, ուրախության զգացողություն, բավարարվածություն, ոգևորություն զգալու առիթ: Գրքաթերապիան կարելի է անցկացնել ինչպես անհատական, այնպես էլ խմբային ձևերով:

Երեխայի խառնվածքին, նրա ունեցած խնդրին համապատասխանող գրականության ցանկը կազմելուց հետո կարելի է սկսել չորս փուլից բաղկացած աշխատանքը:

Առաջին. խորհուրդ է տրվում ընտրելու գրականություն, որը թեև կապ չունի ուսումնասիրվող խնդրի հետ, սակայն օգնում է հետաքրքրված դարձնել սովորողին:

Երկրորդ. սա հիմնական փուլերից մեկն է, որտեղ ընտրվում է 2-3 գիրք՝ խնդրո առարկայի մասին: Ի դեպ, կարելի է նաև նախօրոք պատրաստել և ընդգրկել ցանկում որևէ ծավալուն գրքից խնդրին վերաբերող մաս (մինչև 50 էջի սահմաններում), սակայն ոչ ամբողջական գիրքը՝ երեխային չճանաբեռնելու համար: Հետագայում իր ցանկությամբ երեխան կարող է անդրադառնալ նաև գրքին ամբողջությամբ:

Երրորդ. ազդեցության ամրապնդման փուլն է, որի ընթացքում պետք է ստացած ազդեցությունը առավել խորը և զգացական դարձնել: Այս փուլում սկսվում է տեքստի հետ աշխատանքը, իսկ հետո՝ նաև քննարկումը, գրույցը ուսուցչի կամ ընկերների հետ:

Չորրորդ. բացասականը դրականով փոխարինելու, տագնապը հանգստության վերածելու, հավասարակշռության մեխանիզմներ մշակելու փուլն է, որտեղ սովորողը պետք է ինքնուրույն եզրահանգումներ կատարի իր կարդացածի, ընկերների կամ ուսուցչի հետ քննարկածի մասին:

Իր ընթերցողական օրագրում սովորողը պետք է նշումներ անի բոլոր փուլերի ընթացքում: Այդ օրագրում հստակ պետք է երևա նրա նախապես ունեցած

և փոփոխվող տեսակետների տեղաշարժը, հուզական վիճակի բարելավման ընթացքը: Դրա համար գրքերը չպետք է լինեն ծավալուն, և մատենագիտական-թերապևտիկ ռեցեպտարիում կազմելիս պետք է ընդգրկել հնարավորինս շատ ստեղծագործություններ՝ ընտրության հնարավորություն ունենալու համար:

Պետք է գիտենալ, որ որոշիչ նշանակություն ունի նաև գրքի ժանրային առանձնահատկությունը՝ թերապևտիկ իրականացնելու համար [7]: Բերենք օրինակներ.

1. Գիտահանրամատչելի գրականություն. Այն նախատեսված է ինտելեկտուալ մեծ ներուժ ունեցողների համար, որոնք ցանկանում են խնդրի խորության աստիճանը բացահայտել:

2. Փիլիսոփայական գրականություն. Այն նախատեսված է ներքին սուբյեկտիվ ընկալումները արտաքին օբյեկտիվ իրականության հետ համադրելի դարձնելու, ինքնահաշտեցման, աշխարհի և մարդու միջև առաջացած էկզիստենցիալ վակուումի հաղթահարման համար:

3. Կենսագրական և ինքնակենսագրական գրականություն. Օգնում է վառ անհատականությունների կենսագրականների միջոցով նույնականացման մեթոդն օգտագործել և դժվարությունների հաղթահարման համար համբերություն, հաղթանակի, նվաճումների ոգի ներարկել ընթերցողի մեջ: Ի տարբերություն բելետրիստիկական գրականության՝ այն օգնում է դժվարություններ հաղթահարած իրական և հավաստի պատմության, ուրիշի կյանքը կողքից նայելու օրինակներով հասկանալ և լուծել սեփական խնդիրը:

4. Փաստագրական գրականությունն իր վավերագրական բնույթի շնորհիվ ևս ազդեցիկ է համարվում:

5. Դասական գրականություն. Այն ունի բազմակողմանի ազդեցության լայն հնարավորություններ, սակայն խորհուրդ է տրվում օգտագործել փոքր, ոչ ծավալուն գործեր՝ խուսափելով ամենատարածվածներից, քանի որ դրանց հետ կապված որոշակի ասոցիացիաներ՝ ցածր գնահատական, անընդհատ դասերի ժամերին քննարկումներ, կարող են թուլացնել կարդալու մոտիվացիան, որը ևս, բացի առկա խնդրից, պետք է հաղթահարել:

6. Հումորային և երգիծական գրականություն. Հումորն օգնում է կյանքի տարբեր հանգամանքներին անդրադարձնալ ծիծաղի միջոցով, դրական հույզերը կարևորելու սկզբունքից ելնելով, ինչի պակասը շատ զգալի է մեր օրերում:

7. Աֆորիզմիկ գրականություն. Այն օգնում է հակասությունների, համեմատությունների գուգադրումների միջոցով մտավոր կարգուկանոն հաստատել:

8. Բանահյուսություն, դիցաբանական գրականություն. Բանահյուսության մեջ կուտակվել են ամբողջ ազգերի, ժողովուրդների, սերունդների փորձն ու աշխարհայացքը: Այն օգնում է սովորականի սահմաններից դուրս եկած իրավիճակը դիտարկել արտասովորի միջոցով: Այդպիսին է նաև դիցաբանական, այդ թվում՝ նաև ֆանտաստիկ գրականությունը, որն օգնում է դուրս բերել ծայրահեղության մեջ ընկած հարաբերությունները, առողջացնում և խթանում է երևակայությունը:

9. Դետեկտիվ և արկածային գրականություն. Դետեկտիվները և արկածային գրականությունը գրքաթերապիայի մեջ հատուկ տեղ են զբաղեցնում: Դետեկտիվում մեծ ուշադրություն է դարձվում բացասական զգացմունքների, ինտուիցիայի մարզմանը:

10. Դրամատուրգիա. Պիեսը կարդալիս երեխան հաճախ ստիպված է լինում ավելի շատ իրեն նույնականացնել գործող անձի հետ, անընդհատ խոսողի դերում պատկերացնել: Պիեսը կարող է նրան սովորեցնել արդյունավետ երկխոսել:

Յուլյա Դրեշերն իր «Բիրլիոթերապիա» գրքում նկատում է, որ թերևս պետիկ փուլերի բովանդակությունը, տևողությունը պայմանավորված են գրքի՝ սովորողի վրա ունեցած ազդեցությամբ [5, 244]:

Գրքաթերապիայի համար նախատեսված գրքերում հաճախ առաջարկվում են նշումներ թողնել, սակայն մյուս տարբերակն ընթերցողական օրագիր պահելն է, որտեղ երեխան պետք է նշումներ, գրառումներ անի: Այս գրառումները կօգնեն հասկանալ, թե ընթերցողը որքանով է կարողանում օբյեկտիվորեն ընկալել իրավիճակները: Եթե կան անհանգստացնող խնդիրներ, սուբյեկտիվ տեսակետներ, ապա դրանք ակնառու են դառնում գրառումներում: Ուսուցիչը կարող է գրքերի մասին զրույցի միջոցով հասկանալ, թե ինչպես է սովորողը իմաստավորում իր խնդիրները, հատկապես ինչի վրա է առավելապես մեծ ուշադրություն դարձնում, ինչպես է համակարգում իր ունեցած դժվարությունները, խնդիրները՝ որպես լուծման ենթակա հրատապ կամ ընթացիկ խոչընդոտներ, ինչ դատողություններ է անում: Կարելի է գրքի հետ աշխատանքը սկսել երկու տարբերակով. գրքում աշակերտը կարող է անել սեփական նշումները ուսուցչի կազմած ուղեցույցի հիման վրա կամ արդեն նշումներով գրքում կարող է ուսումնասիրել իրավիճակը: Նման դեպքերում գրքում ուսուցիչը նախապես պետք է տարբեր գույներով նշումներ անի, օրինակ՝ զգացմունքները՝ կարմիր, գործողությունները՝ կանաչ, իրավիճակները՝ կապույտ և այլն: Այս նույնը կարող է հանձնարարվել նաև սովորողին: Կարելի է հանձնարարել, որ նշեն

այն հատվածները, որոնք հատուկ տպավորություն են թողել կարդալու ընթացքում՝ զգացմունքներ, մտքեր, հիշողություններ և այլն: Հատուկ նշումների են արժանի հատկապես անսովոր և անհասկանալի մասերը [8]:

Ընթերցողական թերապիան յուրահատուկ տեղ պետք է ունենա ուսուցչի մեթոդական զինանոցում: Այն կարող է նպաստել սովորողի, ուսուցչի, գրքի, կյանքի միջև նոր հարաբերությունների որակ ապահովելուն [4, 28]:

Գրքաթերապիա անցկացնող ուսուցիչը յուրահատուկ հերմենևտ է, որի շնորհիվ սովորողի մոտ, իր խնդրի հետ կապված, հերթագայությամբ տեղի են ունենում երեք հիմնական գործընթացներ՝ «1. ըմբռնումը (տեքստի իմաստը հասկանալը), 2. պարզաբանությունը (հասկացական իմաստի արտահայտումը նկարագրության լեզվի միջոցներով), 3. կիրառությունը (անձի սոցիալական փորձի հարստացումը), նրա վարքագծի տիպի փոփոխությունը, կենսական պրակտիկայում «յուրացված»-հասկացական և արտահայտված իմաստի ներմուծումը» [1, 446]: Հերմենևտիկական տեսանկյունից տեքստի մեկնաբանությունը իմաստի ընկալման, ըմբռնման տեսության և գործնական կիրառության մեջ է [2, 110]: Ուստի ուսուցչի կրթվածության աստիճանը, հոգեբանամանկավարժական պատրաստվածության մակարդակը, երեխայի տարիքային առանձնահատկությունների մասին գիտելիքները, երեխայի տարիքային ճգնաժամերն ու դրանց հաղթահարման դժվարությունների մասին համակողմանի պատկերացում ունենալը էապես ազդում են գրքաթերապիայի որակական կողմի, հատկապես շտկողավերականգնողական ուղղվածությամբ աշխատանքում վերջնարդյունքի ձևավորման վրա, քանի որ նա սկսում է ընթերցողակենտրոն մի գործունեություն, որը նաև զարգացնում է սովորողի մոտ իրեն շրջապատող աշխարհի ընկալման (ռեցեպտիվ) էսթետիկան [3, 64]:

Չնայած բազմաթիվ առավելություններին, որոնք արդեն քննարկեցինք, գրքաթերապիան ունի նաև թերություններ.

1. Երբ սովորողի մոտ չկան գրքի հանդեպ հետաքրքրություն, ընթերցանության մշակած սովորություններ, հնարավոր չէ արդյունավետ կազմակերպել գրքաթերապիա:

2. Մեծ դերակատարություն ունեն թերապիան անցկացնող ուսուցչի զարգացվածության աստիճանը, վարպետությունը: Պահանջվում է լայն մտահորիզոնով, մանկավարժական գործիմացությամբ, բազմակողմանի զարգացած մասնագետ, որը կկարողանա նոր գիտելիքներ տալ սովորողին մարդկային զարգացման օրինաչափությունների, դրանում առկա դժվարությունների, հաղթահարման ուղիների մասին: Նրանից պահանջվում է լավատեղյակ լինել գրա-

կան գործերին, դրանց տեսակներին և ձևերին, դրանց բովանդակային կառուցվածքին, սյուժետային առանձնահատկություններին:

Եզրակացություններ: Գրքաբուժությունը հզոր միջոց է երեխայի նյարդային լիցքաթափման, հոգեկան և հուզական փորձի ձևավորման համար: Այն կարող է երկուստեք օգտակար լինել թե՛ սովորողի, թե՛ ուսուցանողի ինքնակրթման համար, ինչպես նաև զարգացնել ուսուցանողի մանկավարժական վարպետությունը, իսկ սովորողի մոտ՝ ինքնաուսմնասիրումը, ինքնաճանաչողությունը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Բորև Յու., Գեղագիտություն, Երևան, Հայաստան, 1982, 512 էջ:
2. Քալանթարյան Ժ., Քննադատությունը իբրև գործնական գրականագիտություն, Ուս. ձեռնարկ, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2017, 290 էջ:
3. Քալանթարյան Ժ., Դիտանկյուն, Գրականագիտական հոդվածների ժողովածու, «Արմավ» հրատարակչություն, 2015, 307 էջ:
4. Борецка И., Библиотерапия, Лекции, Гродно, ГрГУ, 2007, 100 с.
5. Дрешер Ю.Н., Библиотерапия. Учебное пособие, М., ФАИР, 2007, 560 с.
6. Оганесян Н.Т., Библиотерапия: Самоактуализация психических состояний через поэзию, М., 2002, 271 с.
7. Осипова А.А., Общая психокоррекция. Учебное пособие, М., ТЦ Сфера, 2002, 512 с. – <https://psyera.ru/2422/biblioterapiya>.
8. <http://www.vashpsixolog.ru/self-regulation/89-ways-sel/323-bibliotherapy>.
9. <https://armedia.am>.

КНИГОТЕРАПИЯ В УСЛОВИЯХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ УЧИТЕЛЯ И УЧАЩЕГОСЯ

Այրապետյան Լուսինե

*Երևանский государственный университет,
Армения*

Аннотация

Краткое введение. В статье подчеркивается необходимость внедрения в процесс обучения широкого спектра возможностей книготерапии (библиотерапия, терапия чтением, книжная терапия). Также проанализированы некоторые современные биотерапевтические методы. В данной статье рассматривается значение разностороннего влияния книги в процессе обучения, присвоение ей новых функций и ее использование с новой точки зрения предоставляемых возможностей. Она полезна как учителям исходя из позиции самообразования, развития профессиональных навыков, так и учащимся не только с точки зрения формирования любви и отношения к книге, но и повышения эффективности работы по коррекции коммуникаций, поведения, психических расстройств.

Изучение одного из наиболее ярких и интересных направлений арт-педагогике – книготерапии, позволит расширить наше представление о мастерстве педагога, разнообразившего систему мотиваций учащегося, новых функций, осуществляемых преподавателем, а также поможет ему проводить заслуживающие наибольшего внимания исследования и изучения в процессе обучения.

Целью исследования, проводимого в рамках статьи, является выявление и анализ роли книготерапии в процессе взаимно влияющего обучения.

Новизна статьи. Было изучено и проанализировано здравоохранительное, мотивационное значение книготерапии, ее роль и влияние при формировании ценностной системы и самостоятельного исследования для учащегося, а также выявлено ее решающее влияние на самообразование и саморазвитие преподавателя.

Выводы. Библиотерапия может стать сильным стимулом для преподавателя и учащегося с точки зрения организации личностно-ориентированного образования. Библиотерапия является мощным средством для нервной разрядки и избавления от психических и эмоциональных переживаний ребенка. Она может быть обоюдно полезной как для самообразования учащегося, так и для преподавателя, а также может оказывать большое влияние на развитие педагогического мастерства преподавателя, а у учащегося – самопознания.

Ключевые слова: *библиотерапия, герменевтика, самоизучение, когнитивное чтение, рецептивная эстетика, процесс обучения, педагогическая коммуникация.*

Список использованной литературы

1. Боров Ю., Эстетика, Ереван, Армения, 1982, 512 с.
2. Калантарян Ж., Критика как практическая литературоведение, 2017, 290 с.
3. Калантарян Ж., Сборник литературоведческих статей, Издательство Армав, 2015, 307 с.
4. Борецка И., Библиотерапия. Лекции, Гродно, ГрГУ, 2007, 100 с.
5. Дрешер Ю.Н., Библиотерапия. Учебное пособие, М.: ФАИР, 560 с., 2007.
6. Оганесян Н.Т., Библиотерапия: Самоактуализация психических состояний через поэзию, М., 2002, с. 271.
7. Осипова А.А., Общая психокоррекция. Учебное пособие, М., ТЦ Сфера, 2002, 512 с. – <https://psyera.ru/2422/biblioterapiya>,
8. <http://www.vashpsixolog.ru/self-regulation/89-ways-sel/323-bibliotherapy>
9. <https://armedia.am>

THE IMPACT OF BIBLIOTHERAPY ON PEDAGOGICAL INTERACTION OF TEACHER AND STUDENT

Hayrapetyan Lusine
Yerevan State University
Armenia

Summary

Brief introduction. The article discusses the need for book therapy / bibliotherapy, reading therapy/ the introduction of broad opportunities in the learning process. Some modern bibliotherapeutic methods have also been analyzed. Reference was also made to the universally influential role of the book in the learning process, to the attribution of new functions, to the use of new opportunities, which will be useful for teachers in terms of self-education, professional development and learners, not only to love and treat the book, but from the point of view of how to make the work of communication, behavior, correction of mental disorders more effective. The study of this interesting field of art pedagogy will allow us to expand our understanding of the mastery of the teacher's system that motivates the learner, the new functions performed by the teacher, as well as help the teacher to conduct more interesting research and studies.

The aim of the research is to identify and analyze the role of bibliotherapy in the interactive learning process.

The novelty of the research. The health-keeping, motivating, value-generating, self-examining value of the bibliotherapy for the learner has been studied and analyzed, as well as its decisive influence on the teacher's self-education and self-development.

Conclusions. Bibliotherapy can be a great stimulus for the learner and the teacher to organize self-centered education. Bibliotherapy is a powerful way to relieve a child's nervous breakdown, mental and emotional experiences. It can be useful for both teacher and the learner, as well as for the development of the teacher's pedagogical skills and for the learner's self-awareness.

Keywords. *Bibliotherapy, hermeneutics, self-study, cognitive reading, receptive aesthetics, learning process, pedagogical communication.*

References:

1. Borev Yu., Esthetics, Yerevan, Armenia, 512 p. 1982
2. Kalantarian Zh., Criticism as a practical literary study. 290 pages, 2017.
3. Kalantarian Zh., Collection of literary articles, Armav publishing house, 307 p., 2015.
4. Boretska I., Bibliotherapy, Lectures. — Grodno: Grodno state University, 100 p 2007.
5. Drescher Yu. N., Bibliotherapy, Textbook. - M.: 560 p., 2007.
6. Oganesyanyan N. T., Bibliotherapy: self-Actualization of mental States through poetry. – M.: 271 p., 2002.
7. Osipova A. A., General psychocorrection, Textbook. M.: p. 512, 2002.
<https://psyera.ru/2422/biblioterapiya>,
8. <http://www.vashpsixolog.ru/self-regulation/89-ways-sel/323-bibliotherapy>
9. <https://armedia.am>

Материал был представлен и отправлен на рецензию: 14.04.2020

Принято к публикации: 03.05..2020

Рецензент: канд. пед. наук, доцент Арусяк Оганисян

The material was submitted and sent to review: 14.04.2020

Was accepted for publication: 03.05..2020

Reviewer: Assoc. Prof., Ph.D. Arusyak Hovhannisyan